

Molenbeek (maart 2016) na Parijs (november 2015)

Het kanaalplan en de sluipende privatisering

Cahiers Politiestudies
Jaargang 2016-2, nr. 39
p. 213-236
© Maklu-Uitgevers
ISBN 978-90-466-0820-3

Paul Ponsaers¹ & Elke Devroe²

1. De feiten

De gebeurtenissen in Parijs gedurende de avond en nacht van 13 november 2015 omvatten een zestal terroristische aanslagen. De groep terroristen functioneerde in drie commando's³. Tijdens de aanslagen vielen 129 doden en meer dan 350 gewonden. Eén zwaargewond slachtoffer overleed een week na de feiten, waardoor het totale aantal dodelijke slachtoffers op 130 kwam. De aanslagen werden opgeëist door IS.

(1) Het eerste commando voerde de aanslagen uit op en rond het Stade de France. Tijdens de vriendschappelijke voetbalwedstrijd tussen het Duitse en het Franse nationale elftal bliezen drie zelfmoordterroristen zichzelf op. **Bilal Hadfi (20)** trachtte het Stade de France te betreden, doch de toegang werd hem geweigerd. Hij blies zichzelf op in de omgeving met zijn bommengordel. Hij was Fransman en woonde in België, meer bepaald in Neder-over-Heembeek. Hij radicaliseerde in 2014. Hij vocht met IS in Syrië gedurende meer dan een jaar. Het Belgische O.M. wist dat hij naar Syrië was vertrokken, maar was niet op de hoogte van zijn terugkeer. Gedurende de maanden voorafgaand aan de aanslagen was hij actief op sociale media, waar hij pro-jihadistische boodschappen postte en communiceerde met een Libische branche van IS. Op Facebook plaatste hij een oproep om aanslagen in het westen te plegen. Van de twee andere leden van dit commando, die zichzelf eveneens opbliezen, blijft de precieze identiteit voorlopig onbekend⁴.

¹ Prof. dr. emeritus, Vakgroep Strafrecht, Criminologie en Sociaal Recht, Rechtsfaculteit, UGent, België.

² Associate Prof., Institute of Security and Global Affairs (ISGA), University of Leiden, Nederland.

³ Gebaseerd op mediaverslaggeving waarin verwezen wordt naar verklaringen van Franse en Belgische gerechtelijke autoriteiten.

⁴ Er werd een vermoedelijk vals Syrisch paspoort gevonden op naam van Ahmad Al Mohammad in de nabijheid van deze terrorist. Het gaat om een paspoort, dat werd gebruikt om het statuut van vluchteling in oktober 2015 op het Griekse eiland Leros aan te vragen. De tweede onbekende terrorist werd eveneens gecontroleerd in

(2) Het tweede commando was afkomstig uit Sint-Jans-Molenbeek en pleegde vier aanslagen op restaurants en cafés in de straten van het 10e en 11e arrondissement van de Franse hoofdstad. **Abdelhamid Abaaoud (28)** wordt ervan verdacht de coördinator te zijn. Na de gebeurtenissen van 13 november 2015 wist hij te ontkomen. Amper 5 dagen later, op 18 november, vond een grootschalige politie-actie plaats in Saint-Denis. Volgens Molins, de procureur van Parijs, werden door de politie alleen al 5.000 kogels afgevuurd tijdens deze actie. Het vuurgevecht met de terroristen duurde ongeveer een uur. Een vrouw blies zichzelf op tijdens de interventie, waardoor een plafond naar beneden kwam. Bij de inval werden acht personen gearresteerd. Het was tijdens deze politie-actie dat Abaaoud werd gedood. Hij was van Belgisch-Marokkaanse nationaliteit en woonachtig in Molenbeek. Rond 2010 begaf hij zich op het criminele pad, samen met Brahim Abdeslam (cfr. infra). In 2010 en 2011 werden de twee verscheidene malen opgepakt wegens kleine vergrijpen. Hij kende eveneens Bilal Hadfi (cfr. supra) uit die tijd. Hij vertrok in 2014 naar Syrië. Al snel groeide hij uit tot de spil in een netwerk van jonge jihadisten dat actief was in Syrië en later ook in België en Frankrijk. Eind 2014 kreeg de familie van Abaaoud te horen dat hij was gesneuveld in de strijd. Maar dat bleek onjuist. Samen met twee andere Belgische Syrië-gangers reisde hij uit Syrië terug naar België. In de slipstream van de Charlie Hebdo aanslag begin 2015 werd door de Belgische politie een inval uitgevoerd op een safe-house in Verviers. Abaaoud was niet aanwezig en wist naar Syrië te ontkomen. Hij schrijft daarover in het IS-propagandatijdschrift *Dabiq*. “Na een vuurgevecht van 10 minuten, zijn mijn broeders gezegend met het martelaarschap, zoals zij al zo lang wensten. Na de raid kregen de inlichtingendiensten door dat ik de broeders had bezocht en dat we samen bezig waren geweest plannen te maken voor acties”. Na de gebeurtenissen in Verviers verzocht de burgemeester van Molenbeek om een lijst van geradicaliseerde verdachten. Abaaoud stond op de lijst als zijnde “geradicaliseerd en naar Syrië vertrokken”. De gemeente had hem uit de gemeentelijke basisadministratie geschrapt. Intussen werd hij door het Belgische gerecht bij verstek veroordeeld tot 20 jaar gevangenisstraf wegens het ronselen van strijders voor IS. De Belgische autoriteiten vermoeden dat Abaaoud ook de hand had in de mislukte aanslag op een Thalys-trein in augustus 2015. Hij zou in contact hebben gestaan met Ayoub El Khazzani, die door drie Amerikanen werd overmeesterd toen hij met een kalasjnikov een aanslag wilde plegen op de Thalys-reizigers⁵.

Salah Abdeslam (26) maakte eveneens deel uit van het tweede commando. Hij was lange tijd voortvluchtig, maar kon op 18 maart 2016 uiteindelijk gevat worden in België. Zijn broer, **Brahim Abdeslam (31)**, maakte eveneens deel uit van dit commando. Hij bracht zijn bommengordel tot ontploffing voor een restaurant op de boulevard Voltaire tijdens de aanslagenreeks. Beide mannen hadden de Franse nationaliteit en waren woonachtig in Sint-Jans-Molenbeek. De broers baatten in Molenbeek samen een café uit dat administratief werd gesloten wegens drugsdealing. Nochtans stond

---

oktober 2015 op Leros, terwijl de man zich mengde onder de vluchtelingen uit Syrië. In november 2015 werd hij geïdentificeerd als Mohammad Al Mahmod, maar er zijn grote twijfels omtrent zijn precieze identiteit. Het lijkt waarschijnlijk dat hij een broer is van eerstgenoemde.

⁵ Gedurende augustus 2015 weten twee Amerikaanse mariniers een bloedbad te voorkomen door een man te overmeesteren die van plan was een aanslag te plegen in een Thalys die op weg was van Amsterdam naar Parijs. Het gaat om Ayoub El Khazzani. Hij wordt opgepakt. De trein reed op het moment van de schietpartij, om 17.50 uur, zo'n 30 kilometer ten noorden van de Noord-Franse stad Arras. De trein is vervolgens naar Arras geleid. Daar is de vermoedelijke dader opgepakt. De dader was een 26-jarige man van Marokkaanse afkomst. Hij zou volgens een politiebron al langer gevolgd worden door de veiligheidsdiensten en als moslimextremist te boek staan. Hij woonde in Spanje en in Brussel-Zuid stapte hij op de trein.

het tweetal in de buurt bekend als “bon vivants”. Jongens die hielden van uitgaan, vrouwen en voetbal. Het is pas gedurende de zomer van 2015 dat vrienden merkten dat de twee begonnen te veranderen. Ze verkochten hun café en gooiden hun leven radicaal om. *“Ze begonnen met sporten en bidden. Drie maanden geleden zijn ze gestopt met roken. Ze maakten zich klaar voor de oorlog”*, vertelt een vriend. De broers Abdeslam stonden in contact met Abdelhamid Abaaoud (cfr. supra) en werden geregistreerd als “geradicaliseerd, behorend tot de beweging van de moslimbroederschap”. Omdat zij in Molenbeek waren gehuisvest begon de politie aldaar een onderzoek naar de twee. De verantwoordelijkheid voor dat onderzoek lag echter bij de federale politie, die wel op de hoogte was, maar geen actie ondernam. De federale politie had bovendien aan de lokale politie gevraagd om zich niet bezig te houden met personen die op de lijst stonden.

De laatste deelnemer aan dit commando was **Chakib Akrouh (25)**. Zijn vingerafdrukken werden gevonden op één van de drie kalachnikovs die tijdens de aanslagen werden gebruikt. Hij ontvluchtte op 13 november en bracht zijn bommengordel tot ontploffing ter gelegenheid van de tussenkomst van de RAID op 18 november in Saint-Denis. Hij was van Belgisch-Marokkaanse nationaliteit, en eveneens woonachtig in Sint-Jans-Molenbeek. Hij vertrok in januari 2013 naar Syrië en later nogmaals in januari 2015. Hij zou de reis naar Syrië hebben gemaakt in gezelschap van Gelel Attar⁶, ook uit Molenbeek, die zeer dicht stond bij de ronselaar Khalid Zerkani⁷, die in juli 2015 veroordeeld werd tot 12 jaar. Volgens zijn familie was het Gelel Attar die hem radicaliseerde. In juli 2015 werd Chakib bij verstek veroordeeld tot 5 jaar gevangenisstraf tijdens het proces “Zerkani”. Hij frequenteerde de Loqman moskee, dezelfde als deze die werd bezocht door Ayoub El Khazzani, die de aanslag op de Thalys trachtte te ondernemen⁸ (cfr. supra).

⁶ Het gaat om een Belg van Marokkaanse afkomst. In de nasleep van de Parijse aanslagen werd Attar in Marokko gearresteerd in de buurt van Casablanca.

⁷ Het netwerk rond Zerkani werd opgerold eind februari 2014, dus voor de gebeurtenissen in Parijs. Tijdens de week van 21 tot 28 februari werden in 11 politiezones 55 huiszoekingen doorgevoerd en 74 personen ondervraagd in het kader van deze grootschalige actie. Khalid Zerkani was één van de belangrijkste ronselaars van Syrië-strijders en stond in 2015 samen met 31 andere mensen terecht. Het ging om een aantal mensen die ook Syrië-strijders zouden geronseld hebben of hen geholpen zouden hebben bij het vertrek terwijl anderen naar Syrië zouden vertrokken zijn of op het punt zouden gestaan hebben om dat te doen. Volgens het federaal parket zou Zerkani minstens tussen 2012 en begin 2014 jongeren gerekruteerd hebben om te gaan strijden in de Syrische burgeroorlog. De man zou dat zowel in sportclubs gedaan hebben als in zogenaamde ‘keldermoskeeën’, geïmproviseerde gebedplaatsen waar hij zijn toehoorders indoctrineerde en overtuigde om de wapens op te nemen. Zerkani werd in de loop van de week van 21 tot 28 februari 2015 samen met twee andere verdachten opgepakt en aangehouden bij een grootscheepse actie van de federale gerechtelijke politie. Hij zou zijn ronselpraktijken en preken tot in de gevangenis hebben voortgezet, reden waarom hij in isolement werd geplaatst. Zelf ontkent Zerkani echter dat hij ook maar iemand naar Syrië zou gestuurd hebben.

^{1a} een tweede zaak tegen Zerkani stonden de Brusselse broers Othman en Mohamed Akzinnay terecht, samen met 32 anderen. Zij ook rekruteerden Syriëstrijders in Brussel tussen 2012 en 2014, en verleenden hulp bij hun vertrek. Hun schoonbroer, Elias K., de uitbater van een islamitische bibliotheek zou trainingskampen hebben georganiseerd tijdens weekends aan zee, in Oostende. Youssef B., een andere 19-jarige verdachte in de entourage van Zerkani, was in het bezit van iPods met jihadistische videoboodschappen alsook van een reeks van paspoorten uit het buitenland, voornamelijk Marokkaanse. De speurders vonden eveneens een koffer met geld, afkomstig uit verschillende diefstallen aan het Brusselse Zuidstation. Dat geld werd gebruikt om de vertrekkers naar Syrië te financieren.

⁸ Het gaat om een moskee ondergebracht in een kleine woning, welke niet is erkend door de autoriteiten.

(3) Het derde commando voerde de aanslag uit op de concertzaal Bataclan. Drie terroristen drongen tijdens een optreden de concertzaal binnen. Met automatische vuurwapens werd vanaf het balkon geschoten op de bezoekers. Verschillende malen herlaadden ze hun wapens. De schietpartij duurde ongeveer tien tot twintig minuten. Toen het schieten ophield had er zich buiten het pand een grote politiemacht verzameld. Na het schieten duurde het ongeveer twee uur voordat de politie het pand binnenviel. Alle drie daders kwamen vervolgens om: een werd doodgeschoten en de andere twee bliezen zich op.

Mostefai Ismaël Omar (29) was één van de drie terroristen die verantwoordelijk zijn voor de moordpartij in Bataclan. Hij werd als eerste geïdentificeerd via een vingerafdruk van een vingerkootje dat in de Bataclan werd teruggevonden nadat hij zijn bomgordel tot ontploffing had gebracht. Hij had de Franse nationaliteit en werd in de Parijse voorstad Courcouronnes geboren. Zijn vader was van Algerijnse afkomst, zijn moeder van Portugese. Sinds 2009 was hij woonachtig in Chartres, een stad op zo'n 90 kilometer van Parijs. Hij leefde volgens zijn bureu een onopvallend leven als "een kleine crimineel". Tussen 2004 en 2010 werd hij acht keer veroordeeld, maar belandde nooit achter de tralies. Bij de Franse inlichtingendiensten stond hij bekend als "geradicaliseerd" sinds 2010. Hij zou in 2013 en 2014 maandenlang in Syrië zijn geweest. Daarna heeft hij zich bij een kleine, salafistische organisatie aangesloten in Chartres.

Samy Amimour (28) was ook één van de Bataclan-overvallers die zichzelf uiteindelijk opblies. Hij werd geboren in Parijs, en was woonachtig in de buitenwijk Drancy. Hij kwam uit een verwesterd migrantengezin. Zijn moeder, een feministe en overtuigd republikeinse, hield zich bezig met buurtwerk, ondermeer tegen jeugdcriminaliteit. Zijn vader werkte in de internationale handel, en zijn zus studeerde. Hij studeerde keurig af in een literaire richting en krijgt een vaste baan bij een busmaatschappij. In 2006 dienden de eerste tekenen van radicalisering zich aan. Hij ging de beruchte moskee van Le Blanc-Mesnil bezoeken. Hij kreeg foute contacten en raakte in de ban van radicale predikers op internet. Hij bekritiseerde zijn ouders en keerde zich geleidelijk van hen af. In 2012 werd de radicalisering compleet. Hij begon een djellaba te dragen, liet een sikje staan en zegde zijn baan op. Hij wilde naar Jemen, voor een training, maar werd opgepakt en langdurig verhoord. Hij kwam vervolgens onder toezicht te staan en mocht het land niet verlaten. Toch slaagde hij erin om in oktober 2013 naar Syrië af te reizen, waar hij in de zomer van 2014 nog steeds verbleef. Hij keerde nooit meer naar Frankrijk terug, behalve dan voor zijn "ultieme daad". In de herfst van 2013 werd een internationaal aanhoudingsmandaat uitgevaardigd tegen hem. Zijn vader deed in 2014 een poging om hem te redden. In de Franse pers vertelde de vader hoe hij in de lente afreisde naar Syrië en zijn zoon opzocht. Hij liet hem een brief van zijn moeder lezen, met honderd euro erin. Maar de jongeman gaf het geld terug en reageerde afwijzend. Strijdmakkers toonden gruwelijke beelden van moordpartijen waar hij aan had meegewerkt. De vader beseftte dat er niets meer te doen viel en keerde terug. Het is niet duidelijk hoe de jongeman in Frankrijk terug raakte zonder argwaan te wekken.

Het derde lid van het Bataclan-commando was **Foued Mohamed-Aggad (23)**. Het duurde enige tijd vooraleer de politie erin slaagde hem te identificeren. Uiteindelijk lukte dat dankzij getuigenissen van zijn familieleden en op basis van DNA-onderzoek. Hij was afkomstig uit Wissembourg, een gemeente in het uiterste noordoosten van Frankrijk,

vlak aan de grens met Duitsland. De gemeente behoort tot het departement Bas-Rhin, in de Elzas. Het was daar dat Foued opgroeide. Zijn ouders waren arbeiders. Zijn vader was van Algerijnse herkomst, zijn moeder Marokkaanse. Ze hadden in totaal vier kinderen. Nadat hij enkele kleine jobs deed, ondernam hij vruchteloze pogingen om toe te treden tot de Franse politie en het leger. Rond 2012 begon hij te radicaliseren. Hij bezocht regelmatig de moskee. Hij radicaliseerde vooral via de sociale media. Hij kwam via internet in contact met Mourad Farès (alias Abou Hassan). Farès pochte ermee dat hij de belangrijkste ronselaar was van Franse Syriëstrijders⁹. De jongeman reisde in december 2013 af naar Syrië met een tiental jongeren uit zijn buurt om voor IS te gaan vechten. Twee leden van de groep stierven kort na hun aankomst. De anderen, waaronder de broer van Foued, beslisten terug te keren naar Frankrijk in de lente van 2014. Zij werden ondervraagd en opgesloten in Frankrijk. Enkel hijzelf bleef in Syrië. Hij verwierf een zekere bekendheid in het jihadistisch milieu, aangezien hij regelmatig communiqués verspreidde via de sociale media. Hij stond geseind door Interpol omwille van zijn radicaal profiel. Hij slaagde erin de veiligheidsdiensten te verschalken bij zijn terugkeer naar Frankrijk.

Uit het onderzoek bleek dat de aanslagen minutieus werden voorbereid gedurende de maanden die de aanslagen vooraf gingen. Begin september 2015 werden safe-houses gehuurd in België, één appartement in Charleroi en nog één in Schaarbeek, waar de vingerafdrukken van Bilal Hadfi en Salah Abdeslam¹⁰ werden gevonden. Hier werden sporen teruggevonden van explosieven die werden gebruikt voor de samenstelling van bommengordels. Abdelhamid Abaaoud verbleef in Charleroi vóór de aanslagen¹¹. Er werd tevens een huis gehuurd in Auvelais, in de regio van Namen, in het zuiden van het land.

Enkele dagen voordat de aanslagen plaatsvonden werden drie wagens gehuurd. Op 10 en 11 november werd Salah Abdeslam gezien aan boord van één van de wagens, op de Franse snelwegen tussen Parijs en België. Op 12 november vertrok een groep vanuit Brussel naar Parijs met twee wagens, over Charleroi, waar een derde wagen zich bij het konvooi aansloot. Ze kwamen toe in Parijs in de vroege avond en verdeelden zich over twee logementen die voorheen gehuurd werden. Het Bataclan commando logeerde in twee hotelkamers in Alfortville. De anderen verbleven in een gehuurd appartement in Bobigny. Op 13 november, om 19.40h vertrok de Bataclan groep met een wagen. De drie kamikazes van het Stade de France werden aan boord van een andere wagen gebracht door Salah Abdeslam. Tien minuten later vertrok de terrasploeg met de derde wagen. Er zijn vermoedens dat de aanslagen werden gecoördineerd vanuit Brussel. De coördinatoren zouden hebben gecommuniceerd met het Bataclan commando en met Abdelhamid Abaaoud gedurende de avond van de 13de november.

Een dag na de aanslagen werd een wagen teruggevonden in Montreuil. In het voertuig werd zwaar wapentuig aangetroffen, daarnaast lag er een parkeerbonnetje uit Sint-Jans-Molenbeek. Deze vondst leidde de daaropvolgende dag tot een grootscheepse

⁹ Mourad Farès wordt aangehouden in september 2014.

¹⁰ Op 9 september 2015 wordt Salah Abdeslam gecontroleerd aan de Oostenrijks-Hongaarse grens, wanneer hij terugkeerde uit Budapest. Hij werd vergezeld door twee mannen met een Belgische identiteitskaart, welke naderhand vals bleken te zijn. Beide mannen worden ervan verdacht de aanslagen vanuit Brussel te hebben gecoördineerd op 13 november.

¹¹ Er werden ook vingerafdrukken gevonden van Bilal Hadfi.

politieactie in België. De Belgische federale politie verspreidde na de aanslagen een opsporingsbericht voor **Mohamed Abrini (30)**.¹² Hij wordt genoemd als de handlanger van Salah Abdeslam. Hij werd op 11 november 2015, twee dagen voor de aanslagen in Parijs, omstreeks 19.00 uur gefilmd samen met Salah Abdeslam in een tankstation in Ressons op de autosnelweg richting Parijs. Mohamed Abrini zat aan het stuur van de wagen die twee dagen later gebruikt werd bij het plegen van de aanslagen in Parijs. Volgens het bericht is de man vuurwapengevaarlijk.

Uit politie-informatie blijkt dat Salah Abdeslam terugkeerde naar België met een Golf gedurende de morgen van 14 november 2015 samen met twee personen uit Sint-Jans-Molenbeek. De politie verrichtte in de eerste dagen na de aanslagen zeven aanhoudingen in België. Van deze zeven personen, werden er in de dagen erna vijf weer vrijgelaten. Ook in Duitsland werden enkele dagen later enkele personen aangehouden op verdenking van betrokkenheid bij de aanslagen. Amper 4 dagen na zijn arrestatie op 18 maart 2016 worden de aanslagen op de nationale luchthaven en het metrostation Maalbeek gepleegd.

Wat leren we uit de Franse aanslagen?

Negen terroristen kwamen om, waarvan er twee onbekend blijven, één is gevat na een vlucht van vier maanden. De daders zijn grotendeels bekend intussen, doch er blijven nog blinde vlekken. De meeste terroristen waren voorheen reeds bekend bij de veiligheidsdiensten, hetgeen niet betekent dat de diensten een goede en voldoende kennis hadden omtrent de exacte locatie van betrokkenen. Daarenboven blijkt dat ondanks deze bekendheid bij de diensten, waarschijnlijk omwille van precies deze laatste observatie, de aanslagen niet verhinderd konden worden.

Het ging om een gemengd Frans-Belgische groep van essentieel jonge, Europese “home grown” terroristen. Zij opereerden in drie commando’s. Terwijl de herkomst van de leden van het eerste commando onduidelijk blijft, kwam vooral het tweede uit het Brusselse Sint-Jans-Molenbeek, en het derde kwam dan weer uit verschillende streken in Frankrijk zelf. Het was de opvallende netwerkdensiteit op het grondgebied van de gemeente Sint-Jans-Molenbeek die aanleiding gaf tot erg veel kritiek in het buitenland, mede omdat de klaarblijkelijk beschikbare intelligence onvoldoende tot adequaat handelen had geleid.

Alle daders radicaliseerden in dezelfde tijdsperiode. Contacten tussen leden verliepen via bepaalde sleutelpersonen. Verschillende leden waren in het verleden als kleine criminelen actief en kenden elkaar uit die periode. Verder fungeerde Abdelhamid Abaaoud als spil in het netwerk en trad op als ronselaar en katalysator. Overigens mag hierbij de rol van andere ronselaars niet onderschat worden. Opmerkelijk is dat verschillende van deze ronselaars weliswaar door het Belgische gerecht werden opgespoord, vervolgd en veroordeeld, doch dat dit niet noodzakelijk leidde tot de neutralisering van de radicaliseringsprocessen van de jonge betrokkenen. In dit verband

¹² Abrina was pas 18 jaar als hij in 2003 voor het eerst achter de tralies vloog voor een diefstal met geweld. Hij werd veroordeeld tot een maand gevangenisstraf. Dit scenario herhaalde zich bij herhaling. In december 2008 werd hij voor vier jaar opgesloten. Even voordien had hij in Grimbergen met een aantal kompanen een garagehouder zwaar toegetakeld bij een diefstal. Na de aanslagen in Parijs dook hij onder. Het is onduidelijk of hij deelnam aan de Parijse aanslagen.

dient benadrukt dat een aantal onder hen opvallend snel dit radicaliseringsproces doorliepen.

Verder is het opvallend dat leden intensief gebruik maakten van internet en sociale media om zich te informeren en onderling te communiceren. Sommigen onder hen ontleenden daaraan hun status binnen de Jihadistische omgeving. Anderen radicaliseerden zichzelf via deze weg. Opvallend is tevens dat alle gekende daders Franstalig waren, hetgeen de communicatie onderling mogelijk maakte.

De meest opvallende vaststelling is dat verschillende daders ongemerkt wisten te vertrekken naar Syrië, waar hun radicalisering werd voltooid, en naderhand naar Europa terugkeerden, dat alles onder de radar van de veiligheidsdiensten¹³. Het valt aan te nemen dat diverse leden elkaar daar hebben leren kennen. Het is in Syrië dat het extremistisch gedachtegoed werd getransformeerd in een “passage à l’acte”. Alles wijst erop dat de daders daar uiteindelijk werden geïnstrueerd en dat de aanslagen er werden voorbereid.

Ook valt op dat de aanslagen nauwgezet werden voorbereid. Verschillende leden waren afkomstig uit Sint-Jans-Molenbeek, doch het logistieke netwerk was veel ruimer dan deze gemeente, zowel in België als in Frankrijk. De groep kreeg hulp van medestanders bij de voorbereiding van de aanslagen, tijdens de operatie en gedurende de vlucht naderhand. Het sociale netwerk rond de daders blijkt groter dan op het eerste gezicht werd aangenomen. Dat netwerk is deels lokaal, deels internationaal van aard.

¹³ Abdelhamid Abaaoud vertrok in 2014 naar Syrië, keerde terug naar de EU en vertrok opnieuw; Bilal Hadfi vocht in Syrië gedurende meer dan een jaar; Chakib Akrouh vertrok bij herhaling naar Syrië; Mostefai Ismaël Omar was in 2013 en 2014 maandenlang in Syrië; Samy Amimour reisde in oktober 2013 af naar Syrië. Hij keerde voor de aanslagen niet meer terug; Foued Mohamed-Aggad reisde in december 2013 af naar Syrië. Enkel Brahim en Salah Abdeslam waren, voorzover bekend, nooit in Syrië. Zij radicaliseerden via sociale media en door toedoen van Abaaoud.

2. Het kanaalplan

Kaart 1 : Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en haar 19 gemeenten, inclusief de situering van Sint-Jans-Molenbeek langs de kanaalzone Brussel-Charleroi

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is één van de drie Belgische gewesten en bestaat uit 19 gemeenten met elk een eigen burgemeester. Eén van die 19 is Brussel-stad¹⁴. Sint-Jans-Molenbeek is ook deel ervan en ligt in het noord-westen van het gewest. Sint-Jans-Molenbeek heeft zijn oostgrens aan het mistroostige kanaal Charleroi-Brussel. De gemeente maakte de laatste jaren een stormachtige groei door en telt zowat 95.000 inwoners, terwijl dit er in 2000 nog maar 71.000 waren. Molenbeek is een industrie-, maar vooral een woongemeente. Van 1992 tot 2012 was de burgemeester van Molenbeek een Franstalig socialist (PS, Philippe Moureaux), terwijl sinds 2013 het ambt bekleed wordt door een Franstalig liberaal (MR, Françoise Schepmans).

Sinds de politiehervorming in 1991, is het Brussels Hoofdstedelijk Gewest onderverdeeld in 6 politiezones, elk met een andere capaciteit. De grootste zone is (1) PZ Brussel Hoofdstad/Elsene. Hier staat 1 politieambtenaar in voor slechts 107 inwoners, waarmee

¹⁴ Eigen politieke instellingen verkreeg het Brussels gewest pas vrij laat, in 1989, met eigen hoofdstedelijke instellingen: het Brussels Hoofdstedelijke Parlement en de Brusselse Hoofdstedelijke Regering.

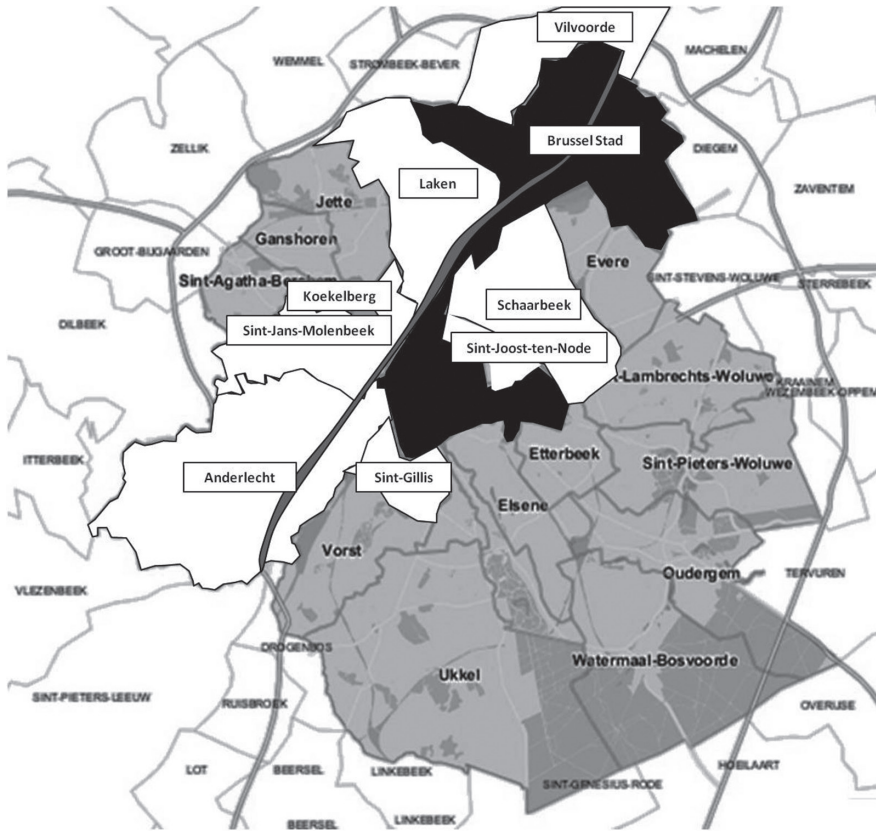
dit korps het sterkst scoort in het Brusselse gewest. Verder zijn er: (2) de PZ Brussel-West met Sint-Jans-Molenbeek, Koekelberg, Jette, Ganshoren en Sint-Agatha-Berchem. De omringingscoëfficiënt is in deze zone het minst voordelig, vergeleken met alle andere politiezones, met name 1 inspecteur per 245 inwoners. De wijkwerking wordt er sterk benadrukt op basis van een geografische indeling van het grondgebied van de politiekezone in 17 sectoren; (3) de PZ Zuid, met Anderlecht, Vorst en Sint-Gillis, met 1 politiemann per 215 inwoners; (4) de PZ Ukkel/Watermaal-Bosvoorde/Oudergem, met een omringingscoëfficiënt van 1 politieambtenaar per 237 inwoners; (5) de PZ Montgomery, met Etterbeek, Sint-Lambrechts-Woluwe en Sint-Pieters-Woluwe, met 1 politieambtenaar voor 211 inwoners; en (6) de PZ Polbruno, met Evere, Sint-Joost-ten-Node en Schaarbeek, met 1 agent per 188 inwoners.

Kaart 2 : De indeling van Brussels Hoofdstedelijk Gewest in zes politiezones

De gebeurtenissen in Parijs op 13 november 2015 hebben Europa grondig door elkaar geschud. In de nasleep hiervan kwam ons land in toenemende mate in het vizier van internationale waarnemers, die wezen op Sint-Jans-Molenbeek als broeinest van de internationale terreur. Op advies van OCAD verhoogde de regering het dreigingsniveau naar het hoogst denkbare. Het leger verscheen in het straatbeeld, grootschalige huiszoekingen vonden plaats, anti-terreur maatregelen allerhande werden voorgesteld, de

herstructurering van de Brusselse zonale politie kwam ter sprake, de verbreding van de inzet van de private veiligheidssector verscheen op de agenda, en nog veel meer.

Kaart 3 : De betrokken (deel-)gemeenten in het federaal “kanaalplan”

In januari 2016 kwam de Belgische regering relatief snel met een antwoord op de Parijse gebeurtenissen. Tegen 2019 wil de overheid in heel het land geleidelijk aan 1.000 extra politiemensen bijkomend operationeel inzetten in de strijd tegen terreur¹⁵. Dit jaar worden er hiervan reeds 300 bijkomend ingezet in het kader van het zogenaamde “kanaalplan” in het Brussels¹⁶. Dit plan strekt zich uit over Sint-Jans-Molenbeek,

15 Het Kanaalplan is slechts één deel van een veel groter veiligheidsproject. Voor dit grotere “Federaal Actieplan tegen Gewelddadig Extremisme en Terrorisme” trok de regering 300 miljoen euro uit. Er zou nog bijkomend 100 miljoen resten om dit jaar te besteden in het kader van het veiligheidsbeleid. In het federale plan worden op termijn 1.000 extra politiemensen voorzien, verder een 100-tal personeelsleden voor de Staatsveiligheid en voor de speciale eenheden ook een stuk of 70. Bovendien zullen de diensten binnenkort met nieuwere technologieën werken, die ook de informatiestroom tussen de Schengenlanden zal bevorderen. De controles op de luchthavens van Zaventem en Charleroi zullen ook worden opgedreven. Daarvoor wordt ook extra personeel voorzien. In het Plan is er geen vermelding van bijkomend personeel noch middelen voor het maatschappelijk middenveld, hetgeen grotendeels tot de bevoegdheidssfeer behoort van het Brussel Gewest. Er werden geen noties weergevonden van enige onderhandelingen ter zake.

¹⁶ Het kanaal Antwerpen – Brussel – Charleroi loopt van noord naar zuid door het Brusselse gewest langs de westgrens van de vijfhoek, naast het historische centrum van het gewest. De Kanaalzone strekt zich over een

Vilvoorde (dat weliswaar geen deel uitmaakt van het Brussels gewest, maar wel langs de kanaalzone ligt)¹⁷, Anderlecht, Koekelberg, Laken (wat geen zelfstandige gemeente is in het Brusselse gewest, maar sinds 1921 een onderdeel van de stad Brussel)¹⁸, Schaarbeek, Sint-Gillis en Sint-Joost-ten-Node, samen goed voor een investering van 39 miljoen euro. Het is merkwaardig dat het “kanaal”-plan opteert voor een samenwerking tussen alle gemeenten langs het kanaal gelegen, uitgezonderd de stad Brussel zelf, waarvan enkel een beperkt onderdeel participeert, met name Laken. Sinds 2013 wordt het ambt van burgemeester in de stad Brussel waargenomen door de Franstalige socialist Yvan Mayeur (PS)¹⁹. Bovendien valt het op dat het plan zich richt op samenwerking op gemeentelijk niveau en niet op deze tussen de politiezones. Het plan doorsnijdt als het ware de lokale politiestructuur ten voordele van een alliantie tussen burgemeesters van gemeenten.

De meest urgente maatregelen hebben betrekking op Sint-Jans-Molenbeek en Vilvoorde. Molenbeek krijgt er meteen vanaf 1 februari 2016 in een eerste fase 50 politiemensen bij en Vilvoorde 20, omdat *“beide gemeenten relatief veel Syriëstrijders en geradicaliseerde potentiële strijders tellen”*. Het gaat om federale personeelsleden die toegevoegd worden aan de lokale politiezones. De coördinatie zal worden waargenomen door de korpschef van zone Brussel-West/Molenbeek en de Brusselse Dirco van de federale politie.

In de praktijk zijn er echter vanaf begin februari 2016 slechts respectievelijk 29 en 6 agenten aan de slag, de helft van het in het vooruitzicht gestelde aantal. De realisatie van het plan op korte termijn stoot immers op belangrijke weerstanden vanwege de vakbonden. Het VSOA Politie, NSPV en ACV-OD dienden een stakingsaanzegging in en ze worden gesteund door ACOD. De bonden zijn van mening dat het plan wordt uitgevoerd zonder fatsoenlijk overleg. De federale inspecteurs die naar de lokale zones

---

afstand van 14 km uit. De kanaalzone komt grotendeels overeen met de 19de-eeuwse industriebuurten. In de 20ste eeuw is de oude industrie er echter grotendeels verdwenen, zodat op vele plaatsen een verwaarloosd industrieel erfgoed, veel leegstand en een fragiel sociaal-economisch netwerk zijn overgebleven. Vandaag concentreren zich in deze centrale wijken, die onderling erg verschillen, talrijke problemen: een grote instroom van immigrerende nieuwkomers, een hoge werkloosheidsgraad (de werkloosheidsgraad onder de jeugd een van de hoogste van heel Europa), een laag opleidingsniveau, een verouderd woonbestand, grote behoefte aan voorzieningen qua gezondheid, onderwijs en cultuur, gebrek aan groene ruimten, en een gebrek aan stedelijke cohesie als gevolg van de wegtrekkende industrie. Kenmerkend voor het stadsweefsel is de manier waarop grote percelen van de voormalige industrieën en kleinere percelen bestemd voor huisvesting met elkaar vervlochten zijn. Het kanaal is op de meeste plaatsen een breuklijn waar de groeiende sociale kloof in Brussel stad aan de oppervlakte komt, een muur die de stad doormidden snijdt in twee gescheiden werelden, een scheidingslijn tussen de trendy cafés van het stadscentrum en de volkse migrantenbuurten van Oud Molenbeek. Aangezien het grondgebied van de kanaalzone onder zeven verschillende gemeenten valt, blijkt het echter moeilijk om tot een integrale aanpak te komen.

¹⁷ De gemeente wordt geconfronteerd met een gelijkaardige problematiek als Molenbeek. De Vlaamse socialist Hans Bonte is er burgemeester en voert als lid van het federaal parlement een constructieve oppositiepolitiek inzake de terreurproblematiek.

¹⁸ In Laken is de hoofdresidentie van het Belgisch vorstenpaar gelegen.

¹⁹ Na de nationale vakbondsbetoging die in Brussel gehouden werd op 6 november 2014 kwam er veel kritiek op Mayeur, onder andere uit zijn eigen politiekorps. De politieagenten kregen meermaals het bevel om zich terug te trekken, waardoor een tweehonderdtal relschoppers – waaronder Antwerpse dokwerkers – de politie keer op keer kon bekogelen. Ook de uitrusting die de agenten kregen voor de manifestatie vonden zij onvoldoende. N-VA voorzitter Bart De Wever, burgemeester van Antwerpen en tevens partijvoorzitter sloot zich aan bij de kritiek op Mayeur. Vooral het feit dat Mayeur zelf meeliep in de betoging, viel in slechte aarde. Mayeur verklaarde later dat het de Antwerps burgemeester Bart De Wever – die kritiek uitte op hoe Mayeur de betoging had aangepakt – was die zijn verantwoordelijkheid niet had opgenomen, omdat hij de dronken dokwerkers in Antwerpen preventief had moeten opnemen. De Minister van Binnenlandse Zaken (eveneens N-VA) kwam ter gelegenheid van dit conflict scherp in botsing met de Brusselse burgemeester.

gedetacheerd worden zijn naar hun mening daarvan erg laattijdig op de hoogte gebracht en er werden te weinig voorbereidingen getroffen. Kortom, het “kanaalplan” kent een eerder pruttelende start, belooft veel op langere termijn, maar de uitvoering blijkt voorlopig erg beperkt.

Wat wil de regering met het plan bereiken?

Eén van de hoekstenen van het plan is te weten te komen wie er precies in die gemeenten verblijft en waar. Het opzet van het kanaalplan is vooral teruggekeerde Syriëstrijders beter te kunnen lokaliseren. De gemeentebesturen, met hun respectievelijke radicaliseringsambtenaren, zullen in dit kader verplicht worden om informatie uit te wisselen met de politie, met het gerecht en met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Er zal meer gescreend worden op radicaliserende jongeren, in samenwerking met de inlichtingendiensten, die eveneens meer middelen zullen bekomen.

Toen onze onderzoeksgroep in de kanaalzone onderzoek verrichtte in 2012 naar aanleiding van een aantal ernstige ordeverstoringen viel het ons inderdaad reeds op dat de bevolking een dermate groot verloop kende dat het nauwelijks mogelijk was voor wijkinspecteurs om te volgen wie precies waar woonde²⁰. Domiciliecontroles bleken een haast onmogelijke opdracht. Het gaat om een erg “vlottende en tijdelijke bevolking” in algemene zin, een probleem dat niet noodzakelijk verband houdt met de terreurproblematiek, maar veeleer met de demografische (erg diverse) samenstelling van de bevolking.

Niettemin valt uit de gebeurtenissen in Parijs te leren dat inderdaad verschillende Syriëgangers uit Molenbeek terugkeerden, zonder dat dit bekend was bij de veiligheids- en politiediensten. De vraag is maar of dit probleem wordt opgelost door een lokaal beleid in specifieke gemeenten te voeren. Iemand die onder de radar van de diensten wil blijven kan immers makkelijk een andere uitvalsbasis kiezen, en hierdoor de verscherpte lokale controle vermijden. Het lijkt er eerder op dat de enige sluitende controle op vertrekkers naar of terugkeerders uit Syrië kan plaatsvinden aan de Europese buitengrenzen. Maar dat is natuurlijk lang geen nationaal verhaal meer.

Langer dan een jaar na de aanslag op Charlie Hebdo, ondanks meerdere aankondigingen van de regering, bestaat er in België echter nog steeds geen centrale terreurdatabase die alle informatie van leraren, hulpverleners, straathoekwerkers, gemeenten, politie en gerechtelijke diensten over radicalen bundelt. Het wetsontwerp ter zake werd in een advies van de privacycommissie met de grond gelijk gemaakt en moet dus herschreven worden. Een dergelijke centrale terreurdatabase zou o.i. kunnen leiden tot verdergaande inzichten in deradicalisering. Deradicaliseringsstrategieën zouden, zo blijkt uit onderzoek in opdracht van voormalig minister van Binnenlandse Zaken Annemie Turtelboom (VLD)²¹, vooral vanuit sociale diensten, samen met familie, vrienden en vertrouwenspersonen moeten worden geïnitieerd. Hoe belangrijk dergelijke doorstroming van informatie is, bleek overduidelijk uit het verhaal van Bilal Hadfi, die

²⁰ Liedenbaum, C., Descheemaeker, L., Easton, M., Noppe, J., Ponsaers, P., Terpstra, J., Vande Walle, G., Verhage, A. (2013). *De Wijk achter de Botsing – Een Onderzoek naar Wijken in Nederland en België met ernstige Ordeverstoringen*, Reeks Politiestudies n°7, Antwerpen/Apeldoorn: Maklu, pp. 268

²¹ Noppe, J., Ponsaers, P., Verhage, A., De Ruyver, B., Easton, M. (2010). *Preventie van radicalisering in België*, Governance of Security Research Report Series, Antwerpen-Apeldoorn: Maklu, pp. 185 .

in zijn school te kennen gaf de aanslagen op Charlie Hebdo genegen te zijn. De leraren waren ongerust en probeerden dit aan te melden, maar er was geen gereguleerd communicatiekanaal aanwezig. Zeker toen Hadfi naar Syrië trok hadden alle alarmbellen moeten afgaan. Informatie is essentieel in de terreurbestrijding, maar moet natuurlijk voldoen aan de eisen van het grondrecht op privacy.

Het was evenwel toen reeds duidelijk dat de organisatie van informatiestromen tussen politieke en gerechtelijke instanties enerzijds en organisaties uit het maatschappelijk middenveld anderzijds niet onproblematisch was en er nood was aan erg heldere en werkbare spelregels van de federale overheid. Een probleem dat intussen kennelijk nog steeds niet werd opgelost. Momenteel voelt het justitieel welzijnswerk zich volkomen onbegrepen, hulpverleners in preventie en nazorg worden geacht zondermeer beroepsinformatie te delen met politie of lokale politici, zonder dat de overheid enig deontologisch kader voorziet, en aanmaant tot uitschakeling van het parket. Het beeld van een vermeende almacht van de politie werkt contraproductief en roept wantrouwen op bij de partners van het integraal veiligheidsbeleid. Ze belichaamt immers het beeld van de onbetrouwbare overheid die het onvervangbare middenveld enkel nog ziet als waterdrager voor politieke interventies²².

Tevens ligt het in de bedoeling van het plan om de document- en paspoortfraude en de wapen- en drugshandel, waarmee terroristen hun activiteiten financieren, harder aan te pakken. Er zal in de kanaalzone in dit kader ook een gloednieuwe inspectiecel komen in de strijd tegen sociale fraude, zwartwerk, uitbuiting en mensenhandel. Op zich opnieuw een nuttig initiatief. De feiten leren ons dat de Parijse terreurgroep actief was in tal van illegale activiteiten: allerhande vormen van kleine criminaliteit, het dealen van drugs, de aankoop van wapens en het gebruik van valse identiteitsdocumenten. Ook wenst de regering met dit plan maatregelen te nemen tegen clandestiene haatpredikers en ronselaars. Moskeeën zullen extra gecontroleerd worden. Opnieuw maatregelen die erg noodzakelijk zijn, zo blijkt uit het feitenrelaas na de Parijse aanslagen. Maar het blijft “kurieren am Symptom”.

“Voor de aanpak van radicalisme is een meervoudige aanpak op verschillende niveaus nodig. Een goede samenwerking tussen het gerecht, de federale en de lokale politie, de betrokken burgemeesters en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is daarbij absoluut noodzakelijk”, stelt minister van Binnenlandse Zaken, Jan Jambon. Hij benadrukt dat een engagement van de Brusselse gemeenten onmisbaar is om de gezamenlijke aanpak te doen slagen. Het is maar de vraag of de 19 Brusselse burgemeesters zich willen scharen achter zijn zienswijze. De Vlaams-nationalistische signatuur van de minister van Binnenlandse zaken blijft nogal wat weerstanden oproepen bij een aantal belangrijke Franstalige burgemeesters en bij de Brusselse minister-president (PS). Ondanks dat is Jambon erin geslaagd om vier Brusselse én één Vlaamse politiezone onderling te laten samenwerken in dit kanaalplan. Op zich al een mooi resultaat, doch geen definitieve overwinning...

²² Overigens wordt onderschat door de politieke verantwoordelijken dat in de strijd tegen het terrorisme de wrevel groeit over de groeiende macht van de federale politie.

Waar ligt de kat dan gebonden?

Reeds lang voor 13 november 2015 was al duidelijk dat de besparingspolitiek van de Belgische overheid gestaag invrat op de basisfilosofie achter het Belgische politiebestedel dat in 2001 werd ingevoerd ter gelegenheid van de politiehervorming, met name de gemeenschapsgerichte politie of “Community Policing” (COP). Sindsdien is de spagaat tussen de voorgestane politievisie enerzijds en de politiepraktijk “in actie” anderzijds enkel maar vergroot. Dit leidt onzes inziens tot een feitelijke versmalling van het mandaat van de politie. De inzet van “Community Officers”, die binnen de lokale politiekorpsen belast zijn met het buurtgerichte werk, komt hiermee op te helling te staan.

Naar aanleiding van de implementatie van de hervormde Belgische politie in 2001 werd geopteerd voor een gemeenschapsgerichte politie of ‘Community Policing’ (COP). Sindsdien vormt dat gedachtegoed de leidraad voor het politieel handelen in ons land. Tenminste, dat is de officiële zienswijze die nog steeds met de mond wordt beleden van beleidszijde. In essentie is de rode draad doorheen deze COP-visie dat politie een breed maatschappelijk mandaat dient op te nemen, die haar legitimiteit ontleent aan de instemming van de bevolking. COP is wezenlijk een instemmingsmodel, een “consent”-model. In deze zienswijze werkt de politie in en ten dienste van de gemeenschap, is maatschappelijk betrokken en is gericht op de bevordering van de veiligheid en het welzijn van de bevolking.

De bakermat van het “consent” model is het Verenigd Koninkrijk. Het centrum van dit denken is het voorkomen van misdrijven en het bewaren van de vrede door een constante en zichtbare aanwezigheid op straat van geüniformeerde, in principe ongewapende, politiemensen. De politie wordt in een dergelijke zienswijze één van de partners in het brede maatschappelijke middenveld die de oorzaken van criminaliteit, onrust en sociale wanorde trachten te beheersen. COP houdt dan ook een essentiële *preventieve* opdracht in : het voorkomen dat er zich problemen verdichten in bepaalde groepen of op specifieke plaatsen, en de ambitie om bij te dragen aan het terugdringen van de oorzaken ervan.

Dat betekent dat, daar waar het gaat om radicalisering van jongeren, de voedingsbodem van die radicalisering moet worden tegengegaan. Heel concreet komt dat neer op het verschaffen van tewerkstelling, van degelijk onderwijs en sociale huisvesting, van bijstand en zorg. Uiteraard is dat niet de uitsluitende opdracht van de politie, maar is dat een gemeenschappelijke opdracht van de publieke overheid, tot op grote hoogte van het lokaal gemeentelijk beleid. Buurthuizen, straathoek- en jeugdwerkers, opvoeders, inburgerings- en hulpverleningscentra en vele anderen dragen daartoe bij, samen met diverse gemeentelijke diensten. De politie moet er dan op toekijken dat er geen breuken ontstaan in de maatschappelijke textuur, dat ieders rechten worden gewaarborgd, dat geen spanningen of kortsluitingen ontstaan, enz. Doorheen de tijd heen zijn we deze aanpak een “integrale veiligheidsaanpak” beginnen te noemen. Politie is in een dergelijke visie niet langer louter een organisatie, maar een werkwoord, met name “policing”.

Het lijkt er fel op dat we in ons land op een turbulent keerpunt zijn gekomen. Er lijkt een groeiende kloof te ontstaan tussen de visie op het politiewerk, die officieel wordt omarmd en bij herhaling is neergelegd in beleidsdocumenten, en de concrete politiepraktijk. Er is een grote kloof tussen wat er wordt gezegd en wat er feitelijk gebeurt. Terwijl de politie in grote mate blijft vasthouden aan een maatschappelijk geïntegreerde politie,

gebaseerd op een “consent” model (instemming), sluipt het “control” model (beheersing) de politieke besluitvorming binnen, met nadruk op terreurbestrijding en een politie die op grotere afstand komt te staan van het publiek. Kortom: de politie prefereert het “consent” model, maar krijgt sluipenderwijs het “control” model opgediend.

Een dergelijk “control” model grijpt in grote mate terug naar een verouderde Napoleontische opvatting over politie, waarin het politieel optreden sterk centralistisch wordt opgevat en waardoor in een stad als Parijs vandaag nog steeds de Nationale Politie de plak zwaait, zonder aansluiting op het stedelijk beleid van de metropool. Zo’n vaart loopt het alsnog niet in ons land. Voorlopig is er een relatief grote consensus omtrent de handhaving van het Belgisch bestel, gesteund op twee pijlers, met name een federale politie en lokale zonale korpsen. De grondgedachte bij de hervorming van 2001 was in grote mate de politieke werking nauw te laten aansluiten op het gemeentelijke beleid, zodat precies hoger genoemd ‘integraal veiligheidsbeleid’ reële kansen kreeg. De ervaring leert immers dat een evenwichtig integraal veiligheidsbeleid een lange adem heeft en slechts resultaten oplevert wanneer het geschraagd wordt door verschillende partners met elk een eigen rol en verantwoordelijkheid en niet door middel van snel spektakelsucces.

Het hernemen van het oude voorstel van samensmelting van de zes politiezones van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is op zich best verdedigbaar, en onzes inziens zelfs noodzakelijk, indien dit echter ook leidt tot de samenvoeging van de 19 Brusselse gemeenten tot één bestuursniveau, of één stedelijk gebied. Het is slechts op deze manier dat een ‘integraal veiligheidsbeleid’ ook in Brussel vorm kan gegeven worden²³. Het creëren van één Brusselse politiezone, zonder te raken aan de 19 afzonderlijke gemeenten, kan echter enkel maar tot een grotere afstand tussen het bestuur en de politie leiden en meteen ook tot minder gemeenschapsgerichtheid. Of door het voorliggend armlastig kanaalplan hieraan ten gronde wordt geredieerd valt ernstig te betwijfelen, gegeven het feit dat Brussel stad in grote mate buiten de oefening wordt gehouden, laat staan dat de federale overheid bereid is om de gemeentelijke fusie in het Brussels gewest ten gronde door te zetten.

Het grootste probleem ligt evenwel niet in de tendens tot schaalvergroting van de politie. Het meest schrijnende probleem ligt in het feit dat de overheid in toenemende mate, in de huidige tijden van schaarste, besparingen doorvoert binnen het ruime veld van sociale voorzieningen en de welvaartsstaat uitholt, alle regionale en lokale programma’s gericht op sociale rechtvaardigheid en cohesie ten spijt. Hierdoor komt de gemeenschapsgerichte politie in grote mate onder druk te staan. Partnerships met scholen, jeugdwerkers, buurthuizen e.d.m. worden, zonder financiële ademruimte voor het maatschappelijk middenveld, herleid tot symbolische retoriek. Of, hoe de politietaken in toenemende mate worden versmald tot het bestrijden van symptomen bij gebrek aan voldoende middelen om haar medewerking te verlenen aan een omvattend stedelijk project.

²³ De Europese realiteit leert ons dat metropolen best worden voorzien van robuuste korpsen (denk maar aan de London Metropolitan Police), die onder de supervisie van één burgemeester functioneren, precies met het oog op het garanderen van een goede aansluiting op het globaal stedelijk beleid. Denk hierbij ook aan Berlijn, waar de premier van de Berlijnse deelstaat meteen ook fungeert als burgemeester van de stad en in grote mate grip heeft op het korps dat actief is op het metropolitaan grondgebied.

Vandaag zien we dat de overheid in haar terreurkoorts ten gevolge van de gebeurtenissen in Parijs “vlug-vlug” allerhande maatregelen uittekent, die vooral gericht zijn op de (terechte en noodzakelijke) ontwikkeling van het repressieve luik van de terreurbestrijding en het preventieve luik grotendeels ongemoeid wordt gelaten. We moeten vaststellen dat voorgaande jaren veel te laat en veel te weinig doortastend beleid werd ontwikkeld op het versterken van het maatschappelijk middenveld om radicalisering te voorkomen. De genomen maatregelen steunen vooral op het blinde geloof in de afschrikkende werking van opsporing en sanctie tegen reeds radicale jongeren, terwijl experts het belang van een degelijke sociale preventie benadrukken. In dit verband dient vermeld dat België helemaal achteraan de lijst komt in de jongste “*European Social Survey*”²⁴ inzake vertrouwen in politie en justitie. De Belgische deelnemers gunden de Belgische politie en justitie slechts 5,5 op 10. Alle West-Europese landen scoorden beter.

3. De krimp naar “kerntaken”

Bovenstaande vond plaats in een bijzonder klimaat. Lang vóór de aanslagen in Parijs kondigde de nieuwe coalitie in haar regeerakkoord van 9 oktober 2014 aan dat de reglementering betreffende de private veiligheid zou geëvalueerd worden. Er werd in het vooruitzicht gesteld dat op basis van deze evaluatie zou gewerkt worden aan een nieuwe en vereenvoudigde wetgeving, waarbij bepaalde taken, die niet tot de “kerntaken” van politie behoren, zouden kunnen uitgevoerd worden door private veiligheidsdiensten. Er werd aan toegevoegd dat dit initiatief rekening zou houden met het kerntakendebat van de politiediensten, en eveneens dat er steeds een overeenkomst met de politie zou worden afgesloten, die altijd toezicht zou blijven uitoefenen op de uitvoering van deze taken. Er werd tevens een correcte controle op de sector in het vooruitzicht gesteld. In zijn beleidsverklaring benadrukte Jambon dat veiligheid een gedeelde verantwoordelijkheid blijft²⁵.

In het verlengde hiervan haastte de nieuwe minister zich te benadrukken dat de filosofie van gemeenschapsgerichte politie zal behouden blijven, waarbij onder meer de rol van de wijkpolitie zal worden versterkt: ‘*Het doel blijft om meer blauw op straat en blauw meer op straat te krijgen*’. En meteen werd daaraan toegevoegd: ‘*Daarom dienen de politieagenten opnieuw op hun essentiële taken te worden gericht en moeten ze bevrijd worden van onnodige administratieve taken. Het kerntakendebat zal worden verder gezet en samen met de andere partners (veiligheidskorps, de veiligheid van de staat (VSSE), private sector, defensie ...) zal gezocht worden naar de meest pragmatische en meest efficiënte oplossing*’. Tot dit algemeen statement beperkte Jambon zich toen voorlopig in zijn beleidsverklaring.

²⁴ Het gaat om een breed vergelijkend bevolkingsonderzoek naar vertrouwen, levenstevredenheid en opvattingen over migranten in 15 Europese landen.

²⁵ Meteen werd aangekondigd: ‘*Zowel publieke als private actoren hebben een belangrijke rol te spelen in het bevorderen van de veiligheid van de burger. In dit verband kan geënt worden op de kennis, ervaringen en/of middelen die partijen kunnen bijdragen door samenwerkingsverbanden aan te gaan die voor beiden een win-win betekenen. De mogelijkheden voor dergelijke publiek-private samenwerkingsverbanden zullen worden onderzocht teneinde de veiligheid van de burger te verzekeren. Het is wel cruciaal dat deze sectoren kunnen opereren binnen een duidelijk en vereenvoudigd wettelijk kader. De wet private bewaking en de wet privédetectives zijn volgens mij toe aan een evaluatie en een herziening. Deze herziening zal gebeuren in overleg met de betrokken partners, zoals bijvoorbeeld ook de verzekeringsmaatschappijen. Ik zal waken over de controle op deze sector en over de integriteit van het personeel ervan*’.

In deze context mag niet over het hoofd worden gezien dat de Belgische publieke politie over het algemeen beschouwd wordt als duur. Vooral het uitbesteden van politietaken aan de private sector trad opnieuw op de voorgrond in de context van het debat over het terugdringen van de overheidsuitgaven. Kostenbesparing leek wel het middel bij uitstek om de commerciële veiligheidssector in te schakelen. De minister stelde in navolging hiervan een *taskforce* ‘Kerntakendebat politie’ in, met drie personen van de lokale politie, drie van de federale politie en drie externe experts, met name prof. dr. B. De Ruyver (UGent), prof. dr. Willy Bruggeman (Benelux Universitair Centrum) en dr. David Stans (ULg). De *taskforce* zou tegen eind februari 2015 haar voorstellen formuleren. Daarna zal er worden overlegd met alle betrokken actoren, de sociale partners, de Vlaamse Vereniging voor Steden en Gemeenten (VVSG), en uiteraard ook het Parlement, zo werd in het vooruitzicht gesteld. Daarna zou hij een voorstel voorleggen aan de regering. De *taskforce* ging aan de slag in alle luwte, want intussen waren er andere hete politieke thema’s die hoog op de politieke agenda stonden²⁶.

In de nasleep van de *Charlie Hebdo* aanslagen in Parijs en de daaropvolgende arrestaties in het kader van de terreurbestrijding in ons land, kort na de jaarwisseling 2014-2015, laaide het debat in het Parlement terug op. Het dreigingsniveau werd door OCAD opgetrokken naar niveau 3. Als gevolg daarvan verhoogde de druk op de politiediensten²⁷. Open VLD fractieleider Patrick Dewael riep op 26 februari 2015 de minister van Binnenlandse Zaken op om spoedig met zijn plannen over de kerntaken van de politie naar de Kamer te komen. ‘*We moeten onze goed getrainde politiemensen inzetten voor echte politietaken*’, zo hield hij voor. Dewael porde de minister: ‘*Het aanhoudend verhoogde dreigingsniveau bewijst de noodzaak om het kerntakendebat van de politie in een stroomversnelling te brengen. Never waste a good crisis. Onze goed getrainde politiemensen zijn al te vaak bezig met oneigenlijke taken en opdrachten die niets te maken hebben met politiewerk.*’ Het Kamerlid verwijst onder meer naar het begeleiden van gevangenen naar de rechtbank en het vervullen van administratieve verplichtingen. Jambon benadrukte in zijn antwoord dat de regering op korte termijn het kerntakendebat zou afronden en een lijst van taken zal voorstellen, die drie categorieën van taken zal bevatten, met name: (1) taken die als de echte sleuteltaken van de politie kunnen worden beschouwd; (2) taken die ooit belangrijk waren maar nu niet meer nodig zijn; (3) en taken die ook door andere instanties (openbare diensten of privéfirma’s) kunnen worden uitgevoerd.

De private veiligheidssector kwam in beweging en meldde dat de Beroepsvereniging van bewakingsondernemingen (BVBO) een grote bijdrage kan en wil leveren aan het huidige debat over de kerntaken van politie en justitie. Binnen het veiligheidslandschap in ons land is er ruimte voor meer private veiligheid, zo vond het BVBO, en dit als antwoord zowel op de groeiende vraag naar meer politie en veiligheid als op de noodzaak voor de politie om zich op haar kerntaken te focussen. Minister Jambon hoorde reeds de sector en beloofde een constructief overleg. Het kerntaken debat moet volgens de BVBO structureel worden gevoerd, via een globale en doordachte aanpak. Het BVBO heeft dan ook bedenkingen bij fragmentarische oplossingen “*die recent naar*

²⁶ In afwachting werd door Open-VLD kamerlid Sabien Lahaye-Battheu reeds het initiatief genomen om een wetsvoorstel in die zin in te dienen. Dit wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 10 april 1990 geeft een opsomming van politietaken die kunnen worden overgedragen naar de private veiligheidszorg (Lahaye-Battheu, 2014).

²⁷ De discussie wordt in grote mate doorkruist doordat de regering besliste militairen in te zetten in het kader van de verhoogde terreurdreiging.

voren werden geschoven zoals betaalpolitie, waarbij een opbod gaat ontstaan tussen diensten die bewakingsondernemingen vandaag al kunnen uitoefenen en diensten die in de toekomst de politie tegen betaling gaat leveren. Ook de instelling van een nieuw gemengd – politie en leger – veiligheidskorps voor de beveiliging van een aantal strategische gebouwen, waarvan de private bewaking vandaag reeds een belangrijk deel voor haar rekening neemt, lijkt de sector niet de beste aanpak. Begeleiding van deurwaarders kan volgens het BVBO perfect gebeuren door bewakingsagenten en zou kunnen ingeschoven worden in een ruimer kader van het openstellen van niet kerntaken”.

Ook de vakbonden laten zich niet onbetuigd. Het ACV Politie weet begin november 2015 te melden dat de taskforce “een rapport heeft afgeleverd met voorstellen inzake het takenplan voor de politie. Deze discussie is niet nieuw en werd bij de vorige Regering ook reeds gevoerd. Verschillende oorzaken liggen aan de basis van dit debat. De toenemende werkdruk, de stijgende kosten voor de werking van de politiediensten en het steeds slinkende budget. Doch niet in het minst is er de druk vanuit de private sector om taken van de politie over te nemen onder het vals voorwendsel zoveel mogelijk politiemiddelen vrij te maken en deze te herinvesteren in de kernopdrachten en prioriteiten van de politie. We maken ons als vakbond geen illusies. De geldelijke middelen zullen naar de privé worden versast met een afbouw van de werking van de openbare diensten als gevolg”²⁸.

Gewapend met de voorstellen van de taskforce en de inzichten van alle betrokkenen start de minister de politieke besluitvorming in dit dossier. Het Kerstakkoord 2015 komt eraan. De federale topministers, aangevuld met enkele vakministers, raken het eens over een groot akkoord dat een aantal aanslepende “probleemdossiers” bevat. De ministers zaten hiervoor lange tijd samen in de Lambermont. Premier Michel heeft het over “structurele en substantiële akkoorden”. Een klein onderdeel van dit erg verscheiden onderhandelingspakket wordt gevormd door de kerntaken van de politie, waarover de regering uiteindelijk dus een politiek akkoord bereikt.

Wat behelst dat akkoord?

De politie krijgt de komende jaren meer dan 2.500 extra mensen op het terrein. Een groot deel van het korps komt vanuit Defensie. Er worden “middelen en capaciteit vrijgemaakt voor prioritaire opdrachten”. Dat resulteert in :

- (1) 450 lokale politiemensen extra (“dichter bij de burger”). De regering verwacht hiervoor in ruil 24/7 snellere interventies enerzijds, en meer contact tussen burgers en wijkagenten anderzijds.
- (2) 400 federale agenten extra (“voor de harde aanpak in prioritaire domeinen”). De regering verwacht in dit kader bijkomende ondersteuning door de federale politie van de lokale politie onder de vorm van manschappen (via de algemene reserve) en betere doorstroming van informatie. Van de federale politie wordt meer slagkracht verwacht

²⁸ En verder: “De overheid stelt het af en toe ook wat te simplistisch voor. Ondersteunende processen zoals logistiek, HR, curatieve, arbeids- en controlegeneeskunde, ... zijn volgens deze overheid geen ‘kerntaak’ voor de politie... Als vakbond zijn we het met deze valse redenering helemaal niet eens. Het administratief en logistiek kader heeft zeker zijn belang als ondersteuning voor het operationeel kader. Deze taken outsourcen zal enkel gepaard gaan met een niet onbelangrijke meerkost en een afbouw van de service aan het personeel. Als vakbond en als goede huisvader zijn we wel akkoord een kosten-batenanalyse uit te voeren teneinde het rendement van bepaalde taken vast te stellen”.

: “hardere strijd tegen terreur en zwaar banditisme”, “meer slagkracht voor Speciale Eenheden, grenspolitie, gerechtelijke politie in het kader van de terreurbestrijding, de Computer Crime Unit”, “meer internationale samenwerking” en “meer controles tegen wegpiraten”.

(3) Daarbovenop komt er een nieuw korps, de Directie Bewaking en Bescherming, dat 1.660 manschappen zal tellen, (“voor bewaking en bescherming”) en zal ressorteren onder de federale politie, zo wordt aangekondigd. Dit nieuwe korps zal instaan voor de bescherming en bewaking van gebouwen, voor protocolaire escortes en voor de bewaking van gerechtshoven. Het korps zal vooral bestaan uit personeel dat overkomt van Defensie (1.220) en vanuit Justitie (400). De bedoeling is de leden van deze nieuwe directie het statuut van “agent van politie” te geven en het statuut aan te passen, zodat ze hun taken naar behoren kunnen uitvoeren. Ook wordt bekeken om de personeelsleden in bepaalde omstandigheden wapens te laten dragen, nadat ze de nodige opleidingen achter de rug hebben.

Een aantal politietaken zal duurder gemaakt worden, andere taken worden dan weer uitbesteed of gewoon stopgezet. Zo zullen een aantal opdrachten die de politie nu uitvoert, betalend worden gemaakt. Het gaat onder meer om het begeleiden van waardevervoer. Daar betalen privémaatschappijen nu een klein bedrag voor. Dat zal in de toekomst volledig betalend worden. Verder zal bijvoorbeeld Electrabel moeten betalen voor de bewaking van de kerncentrales. Andere opdrachten zullen uitbesteed worden. Dat gaat dan van de interne postbedeling tot het verwerken van PV's en het beheer van flitspalen, al zal dat steeds onder toezicht van de politie blijven. Enkele taken worden simpelweg stopgezet. Het gaat onder meer om opvorderingen bij stakingen, de verkeerseducatie door de federale politie en de interne medische dienst. Jambon wees erop dat de politie in de toekomst zich nog meer op die kerntaken moet richten. Ook wordt gedacht aan het terugbrengen van gestolen goederen naar de rechtmatige eigenaars. Volgens de minister is dat een taak die ook door gewone ambtenaren kan worden uitgevoerd.

Een “slimmere” samenwerking met de privé-sector wordt verder in het vooruitzicht gesteld. Er wordt benadrukt dat de politie het monopolie op geweld en dwang zal behouden. Wel wil Jambon dat private bewakingsdiensten “pragmatischer” met hun bevoegdheden kunnen omgaan. Vandaag kunnen ze bijvoorbeeld enkel opereren in industriezones als daar fysieke omheiningen aanwezig zijn. Een gemeenteraad zou daar een mouw aan kunnen passen door met pictogrammen te werken, zo wordt voorgesteld. Er wordt tevens voorgesteld het real-time cameratoezicht uit te breiden, terwijl echter de beoordeling om over te gaan tot een interventie altijd een politionele beslissing blijft.

Met dit akkoord trekt de minister van Binnenlandse Zaken naar het Parlement. Het blijkt echter dat, zowel binnen de meerderheid als de oppositie nogal wat vragen rijzen bij de overstap van 1.220 militairen. Een vorig initiatief mondde uit in de verhuis van slechts een handvol soldaten. “*The proof of the pudding is in the eating*”, stelde Sabien Lahaye-Battheu (Open Vld), terwijl Vanessa Matz (cdH) zich afvroeg of Jambon geen dubbeltellingen deed. “*Vooraleer je pudding kan proeven, moet je die eerst wel klaarmaken*”, reageerde de minister. Hij wees erop dat in het verleden was gerekruteerd bij operationele militairen. “*Ditmaal is het de bedoeling beginnende militairen, in het kader van de korte loopbaan bij Defensie, meteen een perspectief voor te schotelen om naar de politie over te schakelen*”.

Alain Top (sp.a) uitte zijn zorgen over hoe zou omgegaan worden met de controle, opvolging en verantwoordelijkheid inzake privacy bij het doorschuiven van taken naar de private veiligheidssector. *“Hoe meer je uit handen geeft, hoe meer controle er nodig is om ervoor te zorgen dat zaken niet in verkeerde handen terecht komen”*, luidde het. Ook Gilles Vanden Burre (Ecolo) stelde zich vragen bij die democratische controle.

Olivier Maingain (Défi) meende dat Europa zich op een dag vragen zal stellen bij de capaciteit van de politie om de beveiliging van de Europese instellingen op zich te nemen. De vicepremier bevestigde dat ons land tekort schiet in zijn taken als “host nation” bij de bewaking van de gebouwen. *“We worden daarover regelmatig op de vingers getikt”*. Vandaag wordt blijkbaar aan dat probleem een mouw gepast door de inzet van militairen als gevolg van dreigingsniveau 3. In de toekomst moet de nieuwe Directie echter een oplossing bieden.

Veerle Heeren (CD&V) waarschuwde dat het een huzarenstukje zou zijn om de hervormingen budgetneutraal door te voeren, zoals de regering ambieert, op de oprichting van de nieuwe directie na. ‘Als er sprake is van informatisering, is mijn ervaring dat er altijd budgetverhogingen bij komen kijken’, stelde Heeren. Jambon kondigde aan dat er voor de komende vijf jaar telkens 16 miljoen euro is gebudgetteerd voor de uitbouw van I-Police.

Volgens minister Jambon is het de bedoeling het plan in een 20-tal concrete projecten uit te rollen in de loop van 2016-2018. Er komt verder overleg met de betrokken partners en er zal een werkgroep opgericht worden voor de uitrol van het takenplan. In de slipstream van dit debat komt minister van Justitie Koen Geens (CD&V) binnenkort met een wetsontwerp over de afschaffing van de systematische bijstand van gerechtsdeurwaarders door de lokale politie. Voortaan zullen de deurwaarders en de politie een inschatting maken van het eventuele risico. Daarvoor moet ook het protocol tussen beide partijen worden herzien.

Opnieuw de kat gebonden?

Nadere beschouwing van dit Kerstakkoord leert ons een aantal zaken. Op de eerste plaats valt het op dat de regering als het ware behept is met de reflex voor elk soort van probleem “nieuwe blikken van politieambtenaren te openen”. Beleid wordt vertaald in aantallen manschappen en budget hiervoor, doch er wordt veel te weinig indringend ingegaan op de aard en de kwaliteit van het politiewerk. Dat zagen we voorheen in het Kanaalplan en evenzeer in dit Kerstakkoord. Het blijft opmerkelijk dat in tijden van een groot gebrek aan publieke financiële middelen toch grote budgetten kunnen vrijgemaakt worden in het kader van het federaal veiligheidsbeleid. Of: hoe een besparingslogica bij de politie kan leiden tot grotere uitgaven. Uiteindelijk werd het kerntakendebat toch gevoerd om de schaars beschikbare middelen beter te besteden, toch?

Op dit vlak blijft de aankondigingspolitiek van de regering vaag. In het kader van het “Federaal Actieplan tegen Gewelddadig Extremisme en Terrorisme” kondigde de regering aan 400 miljoen euro uit te trekken tegen 2019 voor de geleidelijke inzet van 1.000 extra politiemensen. In het “Kanaalplan” wordt voorzien in de inzet van 300 bijkomende personeelsleden in het Brusselse. Naar ons begrip maken die 300 deel uit van het effectief van 1.000 dat reeds voorzien is in voorgenoemde “Federaal

Actieplan tegen Gewelddadig Extremisme en Terrorisme”. Het “Kerstakkoord” inzake de kerntaken voorziet dan weer in 2.500 extra mensen op het terrein, waarvan een groot deel afkomstig is van Defensie en Justitie²⁹. De operatie is met andere woorden in grote mate een ‘vestzak-broekzak’ operatie en bijkomende middelen worden allicht opnieuw geput uit het “Federaal Actieplan tegen Gewelddadig Extremisme en Terrorisme”. Drie initiatieven dus, met veel bombarie aangekondigd, maar uiteindelijk in grote mate gebaseerd op dezelfde financieringsbron en het herschikken van de federale middelen.

In essentie wordt eigenlijk via de inrichting van een nieuwe Directie “Bewaking en Bescherming” een taak overgeheveld van Defensie naar de federale politie, samen met het personeel. De regering maakte er in het verleden al geen geheim van dat zij de statische bewakingsopdrachten door militairen belangrijk vond en eigenlijk ontbrekend in het huidige politiestel. Gedurende (te) lange tijd heeft zij dit hiaat weten te dichten in het kader van de handhaving van terreurdreiging niveau 3, hetgeen toeliet aan het leger deze opdrachten toe te vertrouwen. Met de inrichting van de nieuwe dienst kan dan “eindelijk” het terreurniveau dalen. Toch wel een eigenaardige oplossing: een vermeend hiaat in het politiestel wordt opgelost door het verhoogd en “uitzonderlijk” dreigingsniveau alsnog te handhaven, in afwachting van de installatie van het nieuwe politiekorps dat de facto erin bestaat de middelen van defensie af te romen.

Onze bekommernis reikt evenwel verder. Militairen overhevelen naar de politie impliceert ook een cultuuromslag. Militairen zijn getraind in het functioneren in een extreem hiërarchische, bureaucratische en reactieve organisatiestructuur, met bijzonder veel interne regels en discipline, op grote afstand van de burger. Zij zijn echter op geen enkele wijze gesocialiseerd in het functioneren in de geest van een proactieve en preventieve gemeenschapsgerichte politie. Wie dacht dat een militair-bureaucratisch politiemodel achterhaald was en voorbijgestreefd moet wellicht zijn mening ter zake grondig herzien. “De politie, uw vriend”?

Tevens valt ons op dat de federale politie in toenemende mate in het carcan wordt gedwongen van “crime fighter”. De gehanteerde termen lijken wel afkomstig te zijn uit erg gedateerde handboeken: “harde strijd” en “slagkracht”, terwijl het woord “preventie” in het regeringsvocabularium eigenlijk gewoon niet voorkomt. Enkel de lokale politie wordt gepaaid met COP-jargon (“dichter bij de burger”), maar dit gaat dan enkel gepaard met een louter instrumenteel gebruik van de relaties met de burger om te voorzien in een betere informatiedoorstroming. Reëel partnership met het maatschappelijk middenveld, buiten de meer “pragmatische” samenwerking met de commerciële private veiligheidssector, komt gewoonweg niet ter sprake.

Over deze toenadering tot de commerciële private sector kunnen we kort zijn. De poorten worden niet open gesmeten, maar er wordt behoedzaam gezocht naar mogelijke pistes. Het voorstel blijft eigenlijk bij het oplaten van wat (voor de hand liggende) ballonnetjes om het terrein politiek af te tasten. Het gaat eigenlijk om een salami-politiek van trage groei en verschuiving. In ieder geval hebben de partijen elkaar gevonden doorheen het onderhandelingsproces en kan het lobbywerk gestaag en indringend doorgaan.

²⁹ Hierbij dient vermeld dat in hetzelfde “Kerstakkoord” het legereffectief werd verminderd van 32.000 naar 25.000.

4. Conclusie

Het is onze overtuiging dat geschetste (elkaar versterkende) evoluties het gevolg zijn van de beleidsopvattingen die politici hebben over de “ware aard” van het politiewerk, met name *misdaadbestrijding*. Het blijkt een beleidsopvatting die vooral in tijden van economische schaarste een grote aantrekkingskracht heeft. Nochtans weten we dat de invloed van politie op criminaliteit zeer beperkt is, omdat de oorzaken van criminaliteit zich buiten de invloedssfeer van de politie bevinden.

Een gemeenschapsgerichte politie vervult erg veel taken, zoals het handhaven van de *sociale* vrede of *sociale* dienstverlening, die meestal niets van doen hebben met misdaad. Het brengt de politie veelvuldig in contact met kwetsbare personen in de samenleving. Een korps dat te nadrukkelijk focust op misdaadbestrijding verwaarloost onvermijdelijk andere basisfuncties, zoals wijkwerking, onthaal, slachtofferbejegening en andere. Sommige korpsen experimenteren vandaag met een elektronisch loket, zodat klagers of slachtoffers eerst een afspraak moeten boeken vooraleer ze terecht kunnen bij hun lokaal korps. Een overdadig accent op de misdaadbestrijding vervreemdt de politie van de bevolking. Hierdoor ontstaat een breuk met de wijze waarop de Belgische politie zich na de hervorming heeft ontwikkeld. Het is dan ook niet verwonderlijk dat het jaarverslag 2014 van het Comité P, “*in tempore non suspecto*”, waarschuwde voor een groeiende kloof tussen politie en bevolking in een aantal politiezones in Brussel.

Het is markant dat over het veiligheidsbeleid bijzonder weinig verantwoording wordt afgelegd, waardoor het aan elk grondig tegensprekelijk debat wordt onttrokken. Bij de bepaling van het veiligheidsniveau wordt bijvoorbeeld zonder verdere commentaar verwezen naar de “technische” adviezen van het OCAD. Het ontbreekt volkomen aan een breed politiek en maatschappelijk debat over de geschetste evolutie van een “consent” naar een “control” model. Er wordt gevraagd om meer middelen voor veiligheid, zonder dat ook maar iemand blijk geeft na te denken over wat aan veiligheid bijdraagt en welke rol de politie daarin speelt.

Ondertussen is de politie geleidelijk op weg een organisatie te worden die vooral controletaken uitvoert en *tegenover* de burgers staat. Dat is een onverstandige keuze. Een performant veiligheidsbeleid is een belangrijke politieke prioriteit. Het gaat om het creëren van maatschappelijke stabiliteit, zekerheid en rechtvaardigheid. Dat impliceert o.i. dat alle politieambtenaren doordrongen zijn van minstens twee fundamentele basiswaarden: het plichtsbesef dat zij het volk op correcte wijze dienst moeten verlenen én het professioneel inzicht dat zij zonder de hulp van het maatschappelijk middenveld geen doeltreffend werk kunnen leveren, noch in de preventie van misdrijven, noch in de nazorg. Of het huidige federaal regeringsbeleid hier daadwerkelijk toe bijdraagt is echter zeer discutabel.

Blijkbaar is de huidige politieke klasse vergeten wat de preciese voedingsbodem was van “Community (Oriented) Policing”. Het moet zijn dat hen het beeld voor ogen staat van “ome agent” op geiten wollen sokken, en dus van een al té softe politie. Klaarblijkelijk is men niet vertrouwd met het feit dat de zogenaamde *Brixton Disorders* aan de grondslag

lagen van de ontwikkeling ervan³⁰. Het was na deze gewelddadige gebeurtenissen dat de Britse regering een onderzoek gelastte, dat aanleiding gaf tot het zgn. *Scarman Report*, dat gepubliceerd werd eind november 1981. Scarman concludeerde dat “*complexe politieke, sociale en economische factoren*” de oorzaak waren voor “*het ontstaan van de neiging tot gewelddadig protest*”. Het rapport gaf dan ook aanleiding tot een nieuwe wetgeving in 1984, waaruit een onafhankelijk *Police Complaints Authority* voortvloeide. Voornaamste objectief was het herstel van het vertrouwen van het publiek in de politie. De aanbevelingen van Scarman om in eerste instantie de raciale achterstelling en de teloorgang van de binnenstad aan te pakken werden *niet* geïmplementeerd en in 1985 deden zich opnieuw rellen voor in dezelfde buurt. Wanneer in 1999 terug een commissie werd ingesteld, naar aanleiding van het gebrekkige politieoptreden in een moordonderzoek, kwam deze in het *Macpherson Report* opnieuw tot de conclusie dat de aanbevelingen van Scarman uit 1981 volkomen waren genegeerd door de regering. We moeten eraan herinneren dat de *Brixton Disorders* en het *Scarman Report* de belangrijkste inspiratiebronnen waren voor de ontwikkeling van het *Community (Oriented) Policing* gedachtegoed als antwoord op een tot de draad versleten conflictstrategie. Gelijkaardige rellen en onafhankelijke onderzoeksrapporten uit Noord-Ierland (men denke ondermeer aan het Patten report) en de US hebben de architecten van COP ertoe gebracht de oude law-and-order politiemodellen als volkomen bankroet te verklaren en een veel gemeenschapsgerichter politiemodel te ontwikkelen. COP is geen “softe” policing strategie, het is de enige die breed doorpakt naar de oorzaken van veiligheidsproblemen en er doortastend werk van maakt. Het is geen luxe, maar absolute noodzaak. Er bestaat gewoon geen alternatief.

Samengevat kwam men tot volgende inzichten : (1) De politie kan misdaad niet voorkomen en niet effectief werken zonder de hulp van de bevolking; (2) De klassieke wijzen van aanpak zijn te reactief, aangezien ze geen impact hebben op de omstandigheden die criminaliteit en zelfs wanorde veroorzaken; en (3) Het politiebeleid wordt veel te algemeen, en dus te weinig gericht, gevoerd (*one size fits all*) en er wordt geen of onvoldoende rekening gehouden met de specifieke *sociale* omstandigheden waar zich veiligheidsproblemen voordoen. Stilaan maakten de meeste west-Europese politiekorpsen zich door de jaren heen deze inzichten eigen. Het was met vallen en opstaan, maar er was onmiskenbaar verandering merkbaar.

COP wordt met andere woorden zowat wereldwijd erkend als het enige werkbare model in de huidige laatmoderniteit, niet zozeer in tijden van economische hoogconjunctuur en voorspoed, maar vooral in periodes van schaarste, werkloosheid, etnische diversifiëring,

³⁰ Tussen 10 en 12 april 1981 deden zich in Lambeth (Zuid-Londen) deze rellen voor, met als triest hoogtepunt *Bloody Saturday*. Bij de rellen raakten 280 politiemensen en 45 burgers gewond, werden meer dan 100 voertuigen uitgebrand (waaronder een meerderheid aan politiewagens), 150 gebouwen werden vernield, waarvan er 30 uitbrandden. 82 personen werden gearresteerd. Lambeth was een gebied met ernstige sociale en economische problemen. De ganse UK onderging in deze jaren een diepgaande economische crisis, waarbij vooral de gekleurde gemeenschap werd getroffen door hoge werkloosheid en barslechte woonomstandigheden. De maanden die vooraf gingen aan het oproer werden gekenmerkt door toenemende spanningen tussen politie en inwoners. De politie werd door de gekleurde gemeenschap gedefinieerd als de grote tegenstander, hetgeen dan weer aanleiding gaf tot het *sweepen* van straten door indrukwekkende politiepeletons, essentieel op basis van frequente controles en fouilles in de straat en van arrestaties. Wanneer op 10 april 1981 *Michael Bailey*, die een messteek had opgelopen tijdens de rellen, door de politie werd gecontroleerd en omstaanders dachten dat hij slachtoffer was van politiegeweld, sloeg de vlam volkomen in de pan. Grote groepen keerden zich gewelddadig tégen de politie.

verruwing en polarisering. Een staat die zich enkel met wapenstokken verschanst achter barricaden, schilden en gevechtshelmen of een politie die zich louter nog mag concentreren op misdaad- en terreurbestrijding zal deze strijd verliezen op termijn. Hoe stoer deze gevechtstaal ook moge klinken, effectief is ze niet. Dat is gebleken na de *Brixton Disorders*. Men heeft toen met schade en schande de les geleerd en met vereende krachten een krachtig alternatief ontwikkeld. Moeten we nu écht opnieuw doorheen dat hele proces?

Ter afsluiting moeten we eerlijkheidshalve erkennen dat veel elementen van de ambities van COP enkel maar gerealiseerd kunnen worden (in een federaal land als België) wanneer er een goed samenspel bestaat tussen enerzijds de federale overheid, die tenslotte enkel maar greep heeft op de autoriteitsdepartementen, en anderzijds de gewestelijke en gemeenschapsoverheden. Het zijn deze laatsten die in feite de sleutelbeoorders zijn tot het beleid inzake onderwijs, economie, werkgelegenheid, huisvesting, armoedebestrijding, inburgering, welzijn, volksgezondheid en jeugd. Het is hier waar het maatschappelijk middenveld vorm wordt gegeven en een waarachtig integraal (veiligheids-)beleid kan worden geboetseerd. Zoals we nadrukkelijk pleiten voor een doorgedreven partnership tussen politie en dat maatschappelijk middenveld, zijn we dan ook verplicht om consequent te pleiten voor een veel ingrijpender beleidsafstemming tussen de federale en gewestelijke regeringen zelf. Als dat voor sommige spelers moeilijk ligt omwille van politieke redenen kunnen we maar enkel besluiten dat het beter is al deze bevoegdheden in één hand te verzamelen, hetzij terug op federaal niveau, hetzij ze samen te brengen op gewestelijk niveau. In dit perspectief is het haast niet te begrijpen dat hedendaagse Vlaams-nationalisten op sleutelposities in federale autoriteitsdepartementen de kaart spelen van oubollige Belgische nationale instituten als leger en federale politie, zonder dat zij de kans met twee handen grijpen om de onvermijdelijke brug te slaan naar de gewesten.

21 maart 2016, daags voor de aanslagen op Zaventem Nationaal en het metrostation Maalbeek

De staat waarin onze politie archiveert

Onderzoek politiedoden, recensie en toevoeging¹

Cahiers Politiestudies
Jaargang 2016-2, nr. 39
p. 237-240
© Maklu-Uitgevers
ISBN 978-90-466-0820-3

Michel van Hulten²

Recente gevallen van doden door politiegeweld of van overlijden in detentie doen in de maatschappij en deden bij de onderzoeksters vragen opkomen naar overlijden door geweldgebruik door politieambtenaren, en naar overlijden in een politiecel zoals suicides en overlijden door somatische problemen. Ook de vraag of de overheid zich voldoende heeft ingespannen om het overlijden te voorkomen is opgekomen. De Nederlandse overheid heeft namelijk op grond van art. 2 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) een zorgplicht voor alle personen die van overheidswege hun vrijheid wordt benomen (gedetineerden) en moet het recht op leven van deze personen beschermen.

Het onderzoek door Thoonen en Duijst is niet het eerste op dit terrein. Eerder onderzocht de Rijksrecherche dezelfde problematiek en publiceerde *De politie een zorg! Analyse van overlijdensgevallen onder de zorg van de politie 2000-2004*. (Den Haag: Ando, 2006).

Opmerkelijk is dat – zonder er verder conclusies aan te verbinden – nu door Thoonen en Duijst gemeld wordt dat ‘in 26 van de 37 dossiers uit die jaren de afdoeningsberichten van het Openbaar Ministerie (OM) ontbreken’. En ‘van de overige 11 dossiers concludeerde de Rijksrecherche tijdens dit onderzoek ten aanzien van de wel aanwezige afdoeningsberichten dat de afweging over de afdoening in het ene geval zeer uitgebreid was geformuleerd en in andere gevallen beperkt was tot de mededeling dat geen strafvervolg zou volgen’.

¹ Deze bijdrage werd geschreven naar aanleiding van de bijdrage van Thoonen en Duijst in Cahier Politiestudies n°37 (Thoonen, E., Duijst, W., “Onderzoek politiedoden onder de loep: verdragsverplichtingen en Nederlandse praktijk”, *Cahiers Politiestudies*, Jaargang 2015-4, nr. 37, Antwerpen/Apeldoorn : Maklu-Uitgevers, 91-115). Het gaat om een dossieronderzoek naar overlijdensgevallen van personen die ten tijde van hun overlijden van hun vrijheid waren benomen door de Nederlandse politie (2005-2010).

² De auteur van dit opiniestuk is dr. Michel van Hulten, Buitenplaats 49, 8212AB Lelystad, www.corruptie.org, michel@vanhulten.com